

“TÜRKİYE VE TARIM” GENEL NİTELİKLİ BİR DEĞERLENDİRME

Panel Yöneticisi : Avni BAŞDOĞAN¹

1.1. Karşı karşıya bulunduğu iç ve dış koşullara bağlı, ekonomik ve toplumsal kökenli çok sayıda soruna karşın, tarım sektörü Türkiye açısından yaşamsal önemini sürdürmektedir.

Önemi gelecekte de devam edecek olan sektör, “toplumun besin güvenliğini sağladığı, imalat sanayiinin hammadde ihtiyacının önemli bölümünü ürettiği, tarıma dayalı sanayi ile birlikte ihracatın yarısından fazlasını oluşturduğu” halde, kalkınma çabalarında yeterince yer alamamıştır.

Belirtilen olumsuz konuma rağmen; büyük ölçüde rant ve faiz mekanizmalarına teslim olmuş bir ekonomide tarım, kitlesel emek gücü ile stratejik üretim yapmaya, önemli katma değer yaratmaya devam etmektedir.

Tarım üreticisi kitlesi ise öncelikle örgütlenmeleri gereğine rağmen ülkemizin en örgütsüz, en yoksul kesimini oluşturmakta ve kendisiyle ilgili kararların oluşturulduğu yapılar dahil, ekonomik - yönetsel ve yasal süreçlerin hiç birinde, yeterince yer alamamaktadır.

1.2. Somut koşullar, tarım politikalarının geleneksel çizgiyi aşmasını, dünya koşullarıyla uyumunu zorunlu kılmaktadır.

Aynı koşullar, tarımın bir kırsal yaşam biçimi, bir geçim-maişet kapısı olmanın ötesinde, bir ekonomik sektör niteliğine dönüşmesini gerekli kılmaktadır.

Tarımda atılımı gerektiren yeni anlayışın ilkesel çerçevesini “sürdürülebilir koşullarda üretimin nitel ve nicel gelişimi ile üretilenin dengeli paylaşımının birlikte sağlanması” oluşturmaktadır.

1.3. İlkesel çerçevesi belirlenmiş, atılım süreci “Tarımsal Yapıda Dönüşüm - Tarımsal Üretimde Gelişim - Pazar Ve Değerlendirmede Değişim” stratejisine dayandırılmalıdır.

Türkiye tarımı var olan yapısını koruyarak, sürdürerek gelişemez. İşletme ölçeği cüce boyutlara inmiş (ort. iş. genişliği 59 dekar, ort.parsel sayısı 5-6) bu nedenle toprağı rasyonel kullanamayan, girdi ve teknoloji kullanamayan, sermaye yapısı zayıf, toprak / insan ilişkileri olumsuz bir tarımsal yapıda, verimli ve etkin üretim mümkün değildir.

---

1) Dr., TARGEV Yönetim Kurulu Başkanı - ANKARA.

Bu yapı, “yaşayabilir - gelişebilir - yarışabilir” diye nitelenebilecek, optimum ekonomik işletme yapısına dönüştürülmelidir. Bu dönüşüm, ekonomik nitelikli özendirme ve caydırma yöntemleri, yasal düzenlemeler ve teknolojik önlemlerin birlikteliği ile sağlanmalıdır. Yeni yapı ile, süreçte nüfus ve işletme sayısı azala-caktır.

Yeni tarımsal üretim, “üreticinin refahını-tüketicinin besin güvenliğini birlikte sağlayan” ve “kendine yeterlilikle karşılaştırmalı üstünlüğü eşzamanlı öngören” bir gelişim stratejisine oturtulmalıdır. Üretim etkinliği ve verimlilik temelinde gelişecek süreçte öncelikle bitkisel-hayvansal üretim dengesi kurulmalı ve hayvancılığa öncelik verilmelidir.

Bitkisel üretimde, her ürünün artışı değil, kısa - orta - uzun dönemlere göre artması gereken üretimler öngörülmeli, bu kapsamda toplumsal yaşam için stratejik üretimlere, (buğday,yağ bitkileri, şekerpancarı, yembitkisi gibi) ve dış pazar- da üstünlüğü olan ürünlere (özel ekolojilerimize özgü turfanda meyve,sebze, örtü altı üretim gibi) öncelik verilmeli tütün, fındık, çay gibi ekonomiye yük oluşturan üretimler kısıtlanmalıdır. Türkiye'nin bitkisel üretim için avantaj oluşturan ekolojik olanakları, uygun üretimlerle ekonomik kılınmalıdır.

Yapısal dönüşüm ve üretim gelişimi süreçleri, ürünün yeterince ve gereğince değerlendirilmesini sağlayan, üretici - tüketici - sanayici - ticaretçi yararlarını ortaklaştıran, dış pazarla yarışabilen, üreticinin örgütüyle etkili olduğu, borsa ve benzeri piyasa yapılarını öngören, modern pazar ve değerlendirme yapısıyla bü-tünleşmelidir.

1.4. Dönüşüm - Gelişim - Değişim Stratejileri, dört temel politika doğrultusu ile yaşama geçirilmelidir.

Stratejilerin yaşama geçmesinin ilk koşulu, tarımın kayıtlı sektör haline getirilmesidir.

Belge düzenine oturtulmuş kayıtlı tarım sisteminde, destek ve hizmetlerin net kitlesi belirlenmeli, seçici desteklerle sektöre aktarılan kaynakların başka ke-simlere gitmesi önlenmeli, tarımın diğer sektörler ve ekonomiyle bütünleşmesi hızlanmalı ve sistem aracılığıyla sektörün gerek duyduğu kaynağın ürün piyasa-larından sağlanması öngörülmelidir.

Dönüşüm-değişim-gelişim sürecinin çağdaş ve etkin aracını teknoloji oluşturmalıdır.

Tarımsal gelişmenin zorunlu ön koşulu olan “çağdaş teknoloji” sektöre yan-sıtılmalı, seferberlik yaklaşımıyla teknoloji egemenliği hızlandırılmalı, ülke koşullarında yapılan araştırmalar geliştirilip ve bunların yaşanan sorunları çözmeleri öngörülerek, teknoloji üretiminde kamu öncülüğü sürdürülmekle birlikte, özel ke-sim özendirilmeli,teknoloji yoğun tarım, bir sanayi üretimi niteliğine dönüşmelidir.

Sürecin -olmazsa olmaz- toplumsal ön koşulu, üreticinin ve sektörün örgütlenmesidir.

Demokratik kooperatifçilik eksenine oturmakla birlikte, başka tür örgütlenmeleri de tümüyle dışlamayan yeni örgüt politikası ile üretici kitlesinin hakkı olan etkinlik sağlanmalı, destek ve hizmetlerin örgütler aracılığıyla aktarımı gerçekleşmeli, üreticinin üretim doğrultusunda, kaynak kullanımında, ekonomide, yöne-timde, siyasette sorumlu katılımcılığı yaşama geçirilmelidir.

“Yeni destekleme yaklaşımı” sürecin ekonomik dinamiğini oluşturmalıdır.”

Tarımın desteklenmesi, sektörün üretim yapısı nedeniyle, dünya ölçeğinde geçerli bir zorunluluktur. Ne var ki, bu zorunluluk, ülkemizde uygulanan destekleme politikalarının doğru ve yararlı olduğu anlamına gelmemektedir.

Yeni destekleme politikasının temel amacını, “yapıda dönüşüm - üretimde değişim - pazarda gelişim” süreci oluşturulmalıdır.

Siyasal amaca değil - sektörün verimli gelişimine, genellik yerine-ekonomi ve toplum açısından seçiciliğe, sektörün destek gereği ile -kırsal toplumun korun- ması gereğinin ayrılmasına, statik uygulama yerine -koşullara uyarlanabilen dinamik yaklaşımlara, genel ekonomik denge ile uyuma, kaynakların tarım dışına çık- mamasına, kırsal toplumun genel yararları için doğrudan yardımlara, desteğin gereksindiği kaynağı sektörden yaratmaya, örgütlenen üreticilerin destekten ön-celik almasına, ürün alım ve fiyatı destekleri yerine, piyasa fiyat yapısını bozma- yan, sanayici, ihracatçı ve tüketiciye dünya fiyatlarından ürün sağlayan prim gibi fark ödemesi yöntemlerine, Dünya Ticaret Örgütü ve Avrupa Birliği'nin öngörülleri ile uyuma, destekleme alımlarını stratejik ürünlerle sınırlı kılan anlayışlara“dayalı” yeni destekleme politikası, tarımsal gelişmeyi yönlendirici, en temel politika ola-rak benimsemelidir.

Yapısal dönüşümü amaçlayan yeni destek anlayışında, destekler “yaşayabi- lir - gelişebilir - yarışabilir optimum ekonomik işletme” yapısına yönelmeli, bu ya-pının kurulmasını özendirerek, çok büyük ve çok küçük cüce yapılarla yönelme-meli, küçük üreticilerin örgütlenmelerini yönlendirmeli ve toplulaştırma, arazi isla- hı, sulama gibi altyapıları gözetmelidir.

Yeni üretim doğrultusunu amaçlayan bu anlayışta, her üretim desteklenme-meli üretim sürecinde öncelikle hayvancılık desteklenmeli, stratejik ürüne destek sürmeli, ekolojii - ekonomik kılan ürünler öncelik almalı, dış pazarda yarışabilen ürünler ayrı bir önceliği oluşturmalı, stok maliyeti yaratan ürünler öncelik almama- lıdır.

Seçici desteğin somut evrenini “kayıtlı tarım-kayıtlı tarım ürünü pazarı” oluşturmalıdır. Seçici desteğin ikinci boyutunu teknoloji kullanımı oluşturmalı, teknoloji kullananlar desteklenmeli, başlangıçta kamu fonksiyonu olan eğitim - yayım giderek özel uzmanlık kuruluşlarına bırakılmalı, bu yapılar desteklenmelidir.

Seçici desteğin toplumsal önceliğini, örgütlenen üreticiler oluşturmalı devlet demokratik kooperatifçiliği desteklemeli, örgütlenenler öncelik almalı, destekler örgütler aracılığı ile aktarılmalı ve örgütlerin finansı için özel banka kurulmalıdır.

Yeni seçici destek yaklaşımında, “fark ödemesi veya prim sisteminin yaygınlaşması”, “stratejik ürünlerle sınırlı, dönem ve bölgelere göre farklı, ürün kalitesini gözeten fiyat desteği”, “her ürün değil, geliştirilmesi gereken ürünlerin girdilerinin sübvansiyonu, bu çerçevede gübre desteğini azaltan ama verimlilik için çok önemli olan tohumluk, damızlık, sulama gibi teknolojik girdilerin desteğini ar-tıran tercihler” gibi etkin araç ve yöntemler kullanılmalıdır.

Tarımda yeni politika üretilmesi de uygulanması da, eskimiş kamu yönetimi yapısı ve anlayışıyla gerçekleştirilemez. O nedenle, genel politikaları uygulamak için yeni yasal düzenlemeler, yeni kurumsal yapılar oluşturulmalıdır.

Özünde katılımcılığa dayalı yeni kamu fonksiyonu, etkin - verimli kamu oluşumları ile her düzeyde geçerli katılımcı karar ve uygulama organları aracılığıyla uygulanmalıdır.

2. TARIMSAL YAPI ÇAĞDAŞ DOĞRULTUDA DÖNÜŞMELİDİR

Yalçın DOĞANER¹

2.1. Toprak - İnsan İlişkileri: Üretim Etkinliği ve Dağılım Dengesi Temelinde Dönüştürülmelidir.

- Toprak-insan ilişkileri, sürdürülebilirlik ve dağılım dengesini birlikte sağlayan bir yaklaşımla ele alınmalı ve ilişkiler, ekonomik optimum ve dağılım dengesi doğrultusunda dönüştürülmelidir.
- İşletme ölçekleri, ekolojik-ekonomik koşullara göre tanımlanmalı, belirlenmelidir.
- Gerçekçi ve uygulanabilir bir TOPRAK DÜZENLEMESİ yapılmalıdır.
- Bu düzenlemenin temel doğrultusunu, **ÇOK BÜYÜK TOPRAKLI ve ÇOK KÜÇÜK -CÜCELEŞMİŞ, VERİMSİZLEŞMİŞ YAPILARIN, EKONO-MİK OPTİMUM ÖLÇEĞİNDE İŞLETMELERE DÖNÜŞMESİ** oluşturmaktadır.
- Süreç nedeniyle zorunlu olarak tasfiye olan ve toprakları tarıma elvermeyecek ölçüğe düşen üreticilerin, tarım dışı süreçlerde ekonomik uğraş vermeleri özendirilmelidir.
- Toprak düzenlenmesi kapsamında, **Doğu ve Güneydoğu Anadolu' da GERÇEKÇİ BİR TOPRAK REFORMU** yapılmalıdır.
- Toprak reformu, sadece dağıtım boyutunda kalmayacak, **"YAŞAYA-BİLİR-GELİŞEBİLİR-YARIŞABİLİR"** işletme yapıları kurulmalıdır.
- Çok büyük topraklı ve çok küçük-cüce işletmeler dışında, toprak düzenlemesinin üçüncü bir evrenini, kente göçmüş ailelerin kullanmadıkları ve uzlaşmazlık yüzünden kullanılmayan topraklar oluşturmaktadır.
- Hazine topraklarının da bu amaçla kullanımı öngörülmelidir.
- Toprak düzenlenmesi sürecinde, tekyanlı-tekyönlü-pahalı ve katılımcılığı dışlayan kamulaştırma yerine, EKONOMİK ARAÇLAR etkin kılınmalıdır.
- Bu anlayışla, **TARIM DESTEKLERİ İLKECE OPTİMUM ÖLÇEKLİ İŞLETMELERE YÖNELMELİDİR.**

---

1) TARGEV Yönetim Kurulu Üyesi.

- Çok büyük ve çok küçük yapılar, **ÖZENDİRİCİ ve CAYDIRICI ARAÇLAR- LA** optimuma yöneltilmelidir.
- Özendirme ve caydırma için **VERGİLENDİRME-BAĞIŞIKLIK, ALTYAPI SAĞLAMA, KREDİLEME** ve benzeri araçlar kullanılmalıdır.
- Çok büyüklerin ve çok küçüklerin toprakları gerekirse ve hoşnutluk duru-munda Devletçe satın alınmalıdır.
- Özendirmelerle optimizasyona yönelme, işletilmeyen ve kullanılmayanla-rın satın alınması ve hazine mülklerinin toplamından, düzenlemede kulla-nılabilecek **TARIM TOPRAĞI REZERVİ** elde edilmelidir.
- Bu amaçlar için özel yasa çıkarılmalıdır.
- Arazi üretimi, birikimi, tarım amacıyla dağıtımı ve oluşturulacak işletmele-lerin yönlendirilmesi için katılımcı yapılı, özerk çalışabilecek **TOPRAK EDİNDİRME OFİSİ** kurulmalıdır.
- Sağlanacak toprak rezervi, öncelikle topraksızlara dağıtılmayarak **AZ TOP- RAKLI İŞLETMELERİN OPTİMİZASYONU** için kullanılmalıdır.
- Topraksız kalmış kitlenin tarım dışı alanlarda işlendirilmesine çaba göste-rilmelidir.
- Süreçte, **TERKEDİLMİŞ TOPRAKLARIN ONU İŞLEYENLERCE SAHİP-LENİLMESİ** öngörülmalıdır.

2.2. Gelişmede Önemli Koşul: İşletme Reformu

- Köy popülasyonunun küçük-geçimlik hane yapısı, ekonomik tarım işlet-mesi yapısına, ekonomik toplumsal ve teknolojik yaklaşımların bütünlüğü ile dönüştürülmelidir.
- **Bu anlamda bir İŞLETME REFORMU, "toprak ölçeği, üretim doğrultusu -üretim araçları" optimizasyonunu öngörmelidir.**
- **Dönüşen ve optimize olan yeni yapı "YAŞAYABİLİR-GELİŞEBİLİR-YARIŞABİLİR" olma nitelikleriyle ortaya çıkmalıdır.**
- Küçük işletmeciliğin gelişmeyi önleyen yapısı, hem optimizasyon ölçeği-ne yönelen süreç, hem de üretici örgütlenmesiyle eşzamanlı olarak geli- tirilmelidir.
- Bölge, ekoloji, ürün, teknoloji düzeni ve benzeri ölçütlere göre işletme tipleri tanımlanmalıdır.

- Reform sürecinin temel önceliğini, "toprak düzenlemesi" oluşturmalıdır.
- Bir önceki bölümde tanımlanan toprak düzenlemesi ve miras hükümlerinin düzeltilmesinin eş zamanlı gerçekleştirilmesi ile yeni tarım işletmeleri türetilmemeli, **İŞLETME SAYILARI AZALTILMALIDIR.**
- Tüm destekleme uygulamaları,yeni yapıyı özendirecek optimal ölçeklere yönlendirilmelidir.
- Optimizasyon süreci, fiziki olanakların yönlendirilmesi, toprak düzenlemeleri yanında, bu olanağı **bulunmayan KÜÇÜK İŞLETMELERİN ÖRGÜT-LENMESİ BOYUTUYLA DA GERÇEKLEŞTİRİLMELİDİR.**
- Tarımdan vazgeçenlerin ve topraklarını terk etmiş ailelerin, istemleri halinde topraklarının yanında üretim araçları da **TOPRAK EDİNDİRME OFİSİ** tarafından satın alınmalıdır.
- Tüm özel ve kamusal hizmet sistemleri toprak varlığına göre değil, işletme niteliğine göre işletilmelidir.
- İşletme reformunun önemli bir boyutunu, arazi toplulaştırması oluşturmalıdır.
- İşletmeler düzeyinde kayıt sistemi öngörülmelidir.
- Reform süreci,hem **İŞLETME SAYISININ** hem de **TARIMSAL NÜFUS'un** azal-masını öngörmelidir.
- Bu sürecin başarılmasıyla, uluslararası oluşumlara uyum sorunları da azaltılmalıdır.
- İşletme sayısı az, kitlesi kayıtlı belirlenmiş bir sektör yapısına **DESTEKLER ve KAMU HİZMETLERİ** daha kolay ve etkili olarak götürülmelidir.
- Optimal ölçütlere kavuşmuş yeni yapı ile tarım toprakları daha doğru ve verimli kullanılmalıdır.
- Yeni tarımsal yapı, kırsal altyapı etkinlikleriyle bütünlenmelidir.
- Kırsal altyapı ödevli kamu hizmeti yeniden tanımlanmalıdır.
- Bu hizmetler "ilçe-il-havza" yaklaşımına oturtulmalıdır.
- Kırsal ulaşım geliştirilmelidir.
- Kırsal yerleşme, hizmet etkinliğinin artırılacağı yerleşme politikalarına dayandırılmalıdır..
- İşletme reformu ve kırsal yapıların gelişmesi süreci kesinlikle, demokratik-katılımcı anlayışlarla desteklenmelidir.

3. TARIMIN EKONOMİ İLE BÜTÜNLEŞMESİ VE YENİ ÜRETİM DOĞRULTUSU

Ayhan ELÇİ¹

3.1. Sektör Olarak Tarım, Kayıtlı Ekonomi ile Bütünleştirilmelidir.

- Belge düzeni ile tarım tüm boyutlarıyla **KAYITLI SEKTÖR** haline getirilmelidir.
- Sektörü tanımlayıcı bütün veri ve bilgiler değerlendirilerek, ekonomik-ekolojik-toplumsal-demografik-teknolojik tüm unsurları bütünleyen sistem oluşturulmalıdır.
- Kayıtlı sistem sadece, çiftçi kütüğü niteliğinde kalmayacak işletmelerin ekonomik yapılarını da yansıtmalıdır.
- Kayıtlı sistemle, destek ve hizmetlerin açık-net evreni belli olmalıdır.
- Sistemle, korunup-desteklenmesi gereken üretici kitlesi ortaya çıkmalıdır.
- Sistem, üretici örgütlenmesinin maddi tabanını belirlemelidir.
- Sistem, sektöre yöneltmiş kaynakların amaç dışına çıkışını azaltmalıdır.
- Kaynak aktarımı ve hizmet sunumunda dengeli ve adil davranma olanağı sağlanmalıdır.
- Desteklenmesi gerekmeyen alan ve hedef kitleler ayırt edilmelidir.
- Seçici anlayışlara dayandırılacak, destek uygulamaları kolaylaşmalıdır.
- Tarımsal yapı dönüşüm doğrultuları somutlaşmalıdır.
- Optimizasyon için kullanılacak özendirici ve caydırıcı araçların kullanımı kolaylaşmalıdır.
- Tarımın diğer sektör ve kesimlerle eklemleşmesi hızlanmalıdır.
- Sistem, tarımın gerek duyduğu kaynak ihtiyacının, tarım ürünü piyasalarından sağlanmasına önemli katkı yapmalıdır.
- Sistemin oluşması için önce "hukuki-ekonomik-toplumsal ve teknik" boyutlarıyla **TARIM İŞLETMESİ** tanımı yapılmalıdır.

---

1) TARGEV Yönetim Kurulu Üyesi.

- Sistemin kurulması için ilçe düzeyi baz alınarak, katılımcı yapıda kurullar oluşturulmalıdır.
- Kurul aracılığıyla ve muhtarlar katkısıyla tarımla uğraşanlar işletme bazında saptanmalıdır.
- Yapılan saptamalar, kamu kesimi verileriyle test edilmelidir.
- Saptama sırasında, geçimini yalnızca tarımdan sağlayanlarla, tarım yanında başka uğraş ve gelirleri olanlar ayırt edilmelidir.
- Geçimini yalnızca tarımdan sağlayan işletmelerin, tanımlayıcı işletme varlık ve olanakları belirlenmelidir.
- Bu veri ve bilgilere göre, küçük-orta-büyük işletme tipi tanımları yapılmalıdır.
- Belirlenen işletmelere **TARIM ÜRETİCİSİ BELGESİ** ya da **KİMLİĞİ** verilmelidir.
- İşletme varlıklarında oluşacak değişimler, kurullara bildirilmelidir.
- Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, yeni yapısı ve yeni hizmet yaklaşımı ile tarımın kayıtlı sektör halinde tanımlanmasını sağlayacak bu süreci bir **SEFER-BERLİK** yaklaşımıyla yaşama geçirmelidir.

3.2. Tarımsal Üretim Değişme-Gelişme Doğrultuları

3.2.1 Hayvancılık tarımsal üretimin önceliği olmalıdır

Gerek Türkiye toplumunun yaşamsal nitelikli besin gereksinimi, gerek tarımın ekonomik bir sektör yapısına dönüşme gereği, gerekse sürüklendiği çok ağır sorunlar, hayvancılığın tarımsal üretimin öncelik alması zorunlu temel üretim alanı olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

- Verimsiz köy populasyon hayvancılığının, hayvancılık işletmesi mantığına dönüşmesi gerekmektedir.
- Tarımsal üretimin katma değeri en yüksek dalı hayvancılıktır.
- Türkiye toplumu hayvansal besinler açısından, net yetersizlik içindedir.
- Üstün teknoloji-yüksek verim-düşük maliyet senteziyle üretim yapan ülkeler karşısında tasfiye olmamak için hayvancılığa atılımcı bir dinamik kazandırmak gerekmektedir.
- Besin sanayi, hayvancılık gelişimini gerektirmektedir.
- Gelişmeyi gerektiren koşullara rağmen hayvancılığın sürüklendiği çok olumsuz koşullar bu gelişimi olmaza-olmaz kılmaktadır.

- Gelişme **YAŞAYABİLİR-GELİŞEBİLİR-YARIŞABİLİR HAYVANCILIK İŞLETMESİ** doğrultusuna oturtulmalıdır.
- Hayvancılık üretimi için de geçerli olan "küçük işletmecik" sorununun çö-zümünde, örgütlenme temel doğrultuyu oluşturmalıdır.
- Örgütlenmeyle, küçük-yetersiz köy hayvancılığı yapısı "optimum-entansif hayvancılık" yapısına dönüşmelidir.
- Hayvancılığın teknik anlamda en önemli sorunu oluşturan düşük verim konusu, ulusal nitelikli bir ırk ıslahı stratejisine oturtulacak, damızlık gereksinimi yerli koşullarımızda üretilecek, etken bir melezleme programı uygulanmalıdır.
- İlkesiz ve daha çok ticari amaçlı olan damızlık hayvan ithali bu niteliği ile yapılmayacak, damızlık gereğinin gerçekten olduğu durumlarda daha çok dondurulmuş sperma ithali yapılmalıdır.
- Yerli damızlıkçı işletmelerin kurulup gelişmesi, desteklemeci tüm yöntemlerle özendirilmelidir.
- En etkili ıslah yöntemlerinden birisi olan suni tohumlama, gelenekseli aşan bir seferberlik anlayışıyla yaygınlaştırılmalıdır, etkinleştirilmelidir.
- Büyükbaş ve küçükbaş hayvancılık süreci"üretim hayvancılığı eksenine" oturtulmalıdır. Üretim hayvancılığının temel niteliğini oluşturan "süt işlet-meciliği" öne çıkarılmalıdır.
- Süt hayvancılığı, süt sığırcılığı süreciyle, beraberinde et hayvancılığı potansiyelini de üretmelidir.
- Süt üretiminin temel dinamiğinin süt sığırcılığı olduğu unutulmadan, uygun yörelerde süt koyuncululuğu da geliştirilmelidir.
- Et üretiminde, genç sığır besisi yanında, koyunculuk da önem kazancak, yerli ırklarla kullanma melezlemesini temel alan bir koyunculuk üretim program uygulanmalıdır.
- Doğu-Güneydoğu ile Orta Anadolu'nun kimi yöreleri hayvancılığın gelişimi için öncelikli alanlar olmalıdır.
- Denetimli koşullarda, entansif kuzu besiciliği geliştirilmelidir.
- Sözleşmeli üretim, hayvancılıkta da etkinleştirilmeli, yaygınlaştırılmalıdır.
- Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun çayır-mera ve yem bitkileri üretim potansiyeli harekete geçirilmelidir.

- Sektörün diğer alanlarında olduğu gibi hayvancılıkta da desteklemeler seçici olacak, optimal işletme oluşumu, üretici örgütlenmesi, damızlıkçı işletme kurulması ve teknoloji kullanımı amaçları, bu seçiciliğin temellerini oluşturmalıdır.
- Hayvancılığın üretim gelişmesi ve yapısal dönüşümüne katkı sağlayacak, kredi mekanizması kurulmalıdır.
- Dış ticaret rejimi ve kararlarının, hayvancılığa zarar vermesi önlenmeli, gelişmeyi güdüleyici dış ticaret yaklaşımları oluşturulmalıdır.
- Hayvancılığın teknik anlamda önemli ikinci temel sorununu oluşturan "kali- teli kaba yeni üretimi" uygun ekolojilerde her türlü destek yöntemiyle özen- dirilmelidir. Bu anlamda Doğu Anadolu öncelikli bölge sayılmalıdır.
- Uygun yörelerde ikinci ürün olarak da yem bitkisi tarımı geliştirmelidir.
- Karma yemlerin bileşimine giren tarla ürünleri de seçici anlayışlarla desteklenmelidir.
- Son dönemlerde hızla gelişen tavukçuluk üretimi, tüketiminin ve ihracatın artması doğrultularında yönlendirilmelidir.
- Hayvan hastalık ve zararlılarıyla mücadele, ulusal bir sorumluluk anlayışla yeniden ele alınacak ve örgütlenmelidir.
- Su ürünleri doğal üretim potansiyeli verimli kılınacak ve yetiştirme yöntemleriyle üretimin gelişmesi sağlanmalıdır.
- Eko-sistem bütünlüğü gözetilerek deniz ve iç sularda kültür balıkçılığı her türlü önlemlerle özendirilmelidir.
- Bütün bu nedenlerle, su ürünleri sektörünün gelişmesi için gerekli, üretim - pazar ve işleme altyapılarının oluşumu desteklenecek, gerekli kurumsal - yönetsel düzenlemeler yapılmalıdır.
- Su ürünleri üretiminin sürdürülebilirliği için, deniz ve iç suların kirlenmesi önlenmelidir.
- "Topraksız tarım" diye de nitelenen, arıcılık, ipekböcekçiliği gibi üretim alanları, üreticilerin ikincil gelir kaynağı ve uğraşı olarak desteklenmelidir.
- Hayvancılıkla ilgili yapısal dönüşüm programları, öncelikle bu üretim için koşulları uygun ve fakat geri kalmış Doğu Anadolu Bölgesinde uygulama- ya sokulmalıdır.

2.2 Bitkisel Üretimin Doğrultuları

Tarımın geneli için söz konusu olan "kendine yeterlik ve karşılaştırmalı üstün-lük", bitkisel üretim için de aynı ölçüde geçerlidir.

- Stratejik nitelikli ilk ürün buğdaydır. Önce iç tüketimin karşılanması, sonra gelişecek ihracat olanaklarının kullanılması açısından, buğday üretimi-nin verimlilik temelinde geliştirilmesi zorunludur.
- Üretim, buğdayın doğal ekolojisi esas alınarak geliştirilecek, Çukurova ve benzeri ekolojilerden buğdayın çıkarılması özendirilmelidir.
- Üretimin niteliği de geliştirilecek, makarnalık buğday çeşitlerinin payı artırılmalıdır.
- Pirinç, kendine yeterlik anlamında gelişmesi gereken tarla bitkilerinden birisi olarak, uygun ekolojilerde özendirilmelidir.
- Stratejik nitelikli ikinci önemli grubu oluşturan "yağ bitkileri", bu anlayışa eş düşen programlarla geliştirilecek, üretimleri artırılmalıdır. Orta Anadolu ve Trakya bu grup için öncelikli üretim alanları olmalıdır.
- Şekerpancarı da stratejik bir ürün niteliğini taşımaktadır. Gerek iç tüketimin güvencesi gerekse hayvancılık gibi başka dallara katkıları gözetilerek, üretimi sürdürülecek ve gerekirse artırılacak dallardan birini de şekerpancarı oluşturmaktadır.
- Yem bitkileri, bitkisel üretimin, stratejik özellik taşıyan bir başka üretim grubudur. Hayvancılıkla ilgili bölümde değinilen nedenlerle, tarla tarım içerisinde yem bitkilerine özel önem verilecek, üretim alanları geliştirilmelidir.
- Pamuk, sanayinin ihtiyacı ve ihracat potansiyeli bakımından stratejik niteliğini korumaktır. Ekonomik nitelikli bu nitelikten ötürü, pamuk üretimi geriletilmeyecek, kaliteli verimli bir üretim süreci geçerli kılınmalıdır.

Birçok bitkisel ürün, iç gereksinimimiz açısından olduğu kadar dış pazar olanakları bakımından da aynı ölçüde ekonomik öneme sahiptir. Ekolojik kaynak ve olanaklarımızı rasyonel değerlendiren bir stratejiyle Türkiye'-nin dış ticareti bakımından da tarımın katkısını çoğaltmak ve belirleyici kılmak mümkündür.

- Bu anlamda ilk önemli ürün grubu meyveciliktir. Tür ve çeşit olarak çok sayıda meyveye çeşitli üretim periyotlarında olanak tanıyan ekoloji, pazarlanabilir ürün açısından ekonomik kılmamız gereken zenginliğimizdir.
- Akdeniz ve Ege sahil kuşağı, dış pazarlarda yarışabilirlik niteliği taşıyan turuncu meyveler üretimi bakımından özel bir programla ele alınmalıdır.

- Bir çok Avrupa, Ortadoğu ve Afrika ülkeleri ile çözülen Sovyet ülkelerinin pazar potansiyeli gözetilerek en uygun ekoloji seçimiyle,yumuşak ve sert çekirdekli meyvelerin üretimleri artırılarak,kalite özellikleri geliştirilmelidir.
- Gelişme sürecinde önemli bir doğrultuyu da **TURFANDA MEYVECİLİK** oluş-turmalıdır. Taze tüketim açısından olduğu kadar, aroma ve lezzet kalitesi anlamında da ülkemize üstünlük sağlayan bu üretim yöntemi, elverişli yö-relerimizde özellikle özendirilmelidir.
- İç ve dış talep tahminleri önümüzdeki dönemde üzüm üretiminin artırıl-masını gerektirmektedir. Dış pazarlarda yarışabilirlik yeteneği de gözeti-lerek uygun ekolojilerde bağıcılık geliştirilecek,çekirdeksiz üzüm nedeni- le edinilmiş avantaj sürdürülerek, yok olmaya başlamış şaraplık çeşitler özendirilerek ve erkenci - geçici sofralık çeşitlerin üretimi geliştirilmelidir.
- Ülkemizde tarla tarımına uygun nitelik taşımayan bir çok arazi, kıraç ve yüksek yöreler, Antepfıstığı, ceviz ve badem gibi sert kabuklu meyveler üretimi için kullanılabilir. Başka amaçlarla kullanılmayacak topraklarda, bu tür üretimler özendirilmelidir.
- Ekolojimizi,ekonomik kılan üretim dallarından birisi de sebzeçiliktir. Ken-dine yeterli anlamında sorunumuz bulunmayan bu alan, taze ve işlen-miş sebze dış pazarı için geliştirilmelidir. Çeşitlenmeyi, kaliteyi, pazar zinciri kayıplarını, pazar sunum kalıplarını birlikte gözeten bir program öngörülmalıdır. Sebze üretim olanakları sınırlı ülkelerin talepleri doğrul-tusunda Çukurova, Ege, Akdeniz ve bu bölgelerin geçit yörelerinde tarla-da erken sebzeçilik geliştirilmelidir. Normal tarla sebzeçiliği, sanayi talebi doğrultusunda yönlendirilmelidir.Uygun geçit bölgelerin de ise dış pazara sunulacak geçici-turfanda sebzeçilik öngörülmalıdır.
- Örtüaltı tarımı, ekolojimizin sağladığı çok önemli bir olanaktır. Akdeniz kuşağı, Marmara, Güney Ege ve bir çok mikro-klimada, yılın her ayında pazara sunulacak sebze ve çiçek üretimi mümkündür. Hem iç hem de dış pazar şansı olan örtüaltı tarım, gerçekçi üretim projeksiyonları için her anlamda desteklenmelidir.
- Tıbbi ve aromatik bitkiler grubu da ülkemizi ekolojik avantajlı kılan bir üretim dalıdır. Dış pazar olanağı bulunan bu tür bitkilerin kültüre alınarak geliştirilmesi, yeterli çeşitlilik ve üretim ölçeğinin gerçekleştirilmesi, özel bir program olarak desteklenmelidir.
- Süs bitkileri tarımı Türkiye'yi üstün kılan önemli üretim dallarından birisi-dir. Kesme çiçek üretimi bu alanın öne çıkan bir dalıdır. Dış mekan bitki-leri üretimi ise Dünya genelinde talebi artan bir daldır. Bir başka pazar olanağını da doğal çiçek soğanları oluşturmaktadır. Uygun ekolojilerde

bu üretimlerin geliştirilmesi özendirilecek, üretim zorluğu gözetilerek, ko-nuya özel destekler sağlanmalıdır.

Yıllardan beri sürdürülen siyasal yararcı-ilkemiz fiyat ve alım politikaları nedeniyle, kimi ürünler doğal ekolojilerinin dışına taşmış bu nedenle toprak kullanım sorunları yaratmış ve üretim fazlalığından ötürü ağır stok maliyetlerine neden olmuşlardır. Ülke ekonomisi açısından, bu anlamda önemli sorun yaratan üç ürün özelinde, yeni bir üretim politikası uygulanması zorunlu hale gelmiştir.

- Ülkemize çok önemli döviz girdisi sağlamasına rağmen, stok maliyetine de sebep olan ürünlerden birisi fındıktır. Fiyatlamaya uygulamaları nedeniyle doğal ekolojisinin dışına taşarak, Terme'den -İstanbul'a kadar uzanan böl-gede, taban arazilere yayılmıştır.Oysa bu alanların fındık dışında ürünlerle de verimli değerlendirilmesi mümkündür ve daha önemlisi Ordu - Giresun hattı meyilli alanında fındıktan başka ürün yetiştirilmesi mümkün değildir. Bu nedenlerle alanların daraltılması amacıyla çıkarılan 2844 sayılı özel yasaya işlerlik kazandırılacak, doğal ekoloji dışındaki fındık alanlarında başka alternatif üretimler özendirilecek,bu amaçla destekleme uygulama-ları yapılarak,fındığın Samsun doğusu bölgede geliştirilmesi sağlanmalıdır.
- Aynı nedenle sorun yaratmış ikinci ürün tütündür. 100 bin ton civarında iç tüketim ve bir o kadar ihracat potansiyeli olmasına rağmen, yılda 50-100 bin ton düzeyinde stoka yol açan üretim devam etmektedir. Bu stokun büyük bölümü kalitesi düşük, kullanılabilme yeteneği zayıf Doğu ve Gü-neydoğu üretiminden oluşmaktadır.Tütün üretimi ilkeli kotaya bağlanacak, üretim için elverişli kır ve kır-taban araziler özelinde yönlendirilerek, ekimi önlenen bölgelerde alternatif ürünler özendirilmelidir.
- Çay, bu anlamda önemli sorun yaratan üçüncü üründür. Yıllık 30 bin ton dolayında kuru çay stok birikimi olmaktadır. Doğal ekolojinin dışında alanlarda alternatif ürünler özendirilmelidir. sözleşmeli ve disiplinli üretim yönlendirilecek, üretim iç tüketim ve dış pazar olanağıyla uyumlu düzeye çekilmelidir.
- Her üç ürün için öngörülen üretim ölçeklerine ulaşılması, hem özendirici-hem caydırıcı destek anlayışlarına dayandırılacak, stok fazlalıkları nede-niyle her yıl katlanılan maliyet yükleri, yeni üretim sürecinin uygulanması için destek olarak kullanılmalıdır.
- Özelle tanımlanan üretim sınırlaması salt ekonomik bir mekanizma nite-liği ile kalmayacak bu ürünleri yetiştiren kitleyi de gözetken bir toplumsal anlayışla bütünleştirilmelidir. Büyük bölümü küçük üretici niteliği taşıyan, fındık, tütün ve çay üreticilerinin,yeni üretim yönlendirmesinden

olumsuz etkilenmemeleri için öncelikle ve özellikle örgütlenmelerini öngörülerek bu amaçla her türlü destek sağlanmalıdır.

4. TARIMDA SEKTÖREL VE KURUMSAL ÖRGÜTLENME

Mahir GÜRBÜZ¹

4.1. Tarımda Gelişmenin Ön Koşulu: ÜRETİCİ ÖRGÜTLENMESİ

Örgütlenme tarım kesimi için ötelenemez-ertelenemez bir zorunluluktur. Küçük üreticilik üretim etkinliğinin geliştirilmesi, ölçek altı işletmelerin optimize olması, teknoloji ve girdi verimliliğinin sağlanması, doğal kaynak kullanımının rasyonalize edilmesi, üretimin gerçekçi yönlendirilmesi, üreticilerin emeklerinin haklarını alabilmeleri, üreticilerin uygun koşullarda mala erişebilmeleri ve üretici kitlenin ilgili süreçlerde "sorumlu katılımıyla" yer alabilmeleri bakımından, gerçekçi demokratik örgütlenme, toplumcu siyaset yaklaşımı ilkelerine göre yaşama geçirilmelidir.

- Yapısal dönüşüm, teknolojik entegrasyon ve gerçekçi üretim doğrultusu, demokratik üretici örgütlülüğü temelinde gerçekleştirilmelidir.
- Örgütlenme, tarımda yeniden yapılanmanın "odak noktası" olmalıdır.
- Örgütlenmenin temel eksenini "demokratik kooperatifçilik" oluşturmalıdır.
- "Üçüncü sektör" niteliği ile kooperatif örgütlenme, ekonomik ve toplumsal fonksiyonları birlikte kavramalıdır.
- Örgüt, süreçle ilgili tüm mekanizmalarda "sorumlu katılım" yaklaşımıyla yer almalıdır.
- "Sorumlu katılım" sektörle ilgili yatırım ve üretim süreçlerine kaynak katkısı boyutuyla da öngörülmelidir.
- Örgüt, teknoloji ve girdi sağlama görevini görmelidir.
- Örgüt, araştırma-yayım-egitim çabalarında sorumluluk üstlenmelidir.
- Örgüt, ürün pazarlama-işleme-değerlendirme sürecinde etkin kılınmalıdır.
- Örgütün, dış ticaret etkinliği desteklenmelidir.
- Örgüt, pazarlama altyapısı oluşumu için özendirilmelidir.
- Örgüt, borsa sisteminde etkin olmalıdır.

- Örgüt, kırsal kalkınma çabalarına katılmalıdır.

---

1) TARGEV Yönetim Kurulu Üyesi.

- Tarıma yöneltilecek destek ve hizmetler, örgütler kanalıyla verilmelidir.
- Örgütlenen üretici, desteklemelerin önceliği ve önemli koşulu sayılmalıdır.
- Kamu hizmeti sunum kalıpları, giderek örgüt yapılarına bırakılmalıdır.
- Örgütün, köy ölçeğinde sosyal hizmetler görmesi de özendirilmelidir.
- Örgüt toplumsal ve siyasal bilinçlenme ve demokratik katılımçılık doğrultularında geliştirilmelidir.
- Örgüt denetimi, oluşturulacak bağımsız "denetim birimleri" tarafından yapılmalıdır.

İlkesel anlamda üstte tanımlanan sorumluluk ve fonksiyonlar öncelikle "demokratik kooperatifçilik" temelinde yerine getirilmelidir.

- Demokratik kooperatifçiliğin evrenini tüm tarım üreticileri, önceliğini ise küçük üreticilik oluşturmalıdır.
- Tarımsal yapının çağdaşlaşmasında, kooperatifler temel araç sayılmalıdır.
- Toplulaştırma hizmetleri öncelikle kooperatifleşenlere verilmelidir.
- Optimum işletme oluşumu için yapılacak "toprak düzenlemelerinde" de ko- operatifleşen üreticiler öncelik almalıdır.
- Kooperatifleşen üreticiler, sözleşmeli üretimin geliştirilmesinde de öncelik sayılmalıdır.
- Tarımsal sanayi ve ihracat süreçleri için de örgütlenme özendirilmelidir.
- Hayvancılık üretici kooperatifçiliğinin önemli bir alanını oluşturmalıdır.
- Orman kaynaklarından orman köylüsünün yararlanmasında örgütlenme etkin kılınmalıdır.
- Kooperatifçilik, mekan bazında çokyönlü ve çokkamaçlı olarak kurulmalıdır.
- Ürünü temel alan kooperatifler, stratejik nitelik taşıyan ve üstünlüğü bulunan ürünler bazında olmalıdır.
- Birim kooperatifler, ürün pazarı, işleme-değerlendirme süreci ve yaşam çerçevesiyle uyumlu olmak koşuluyla, köy, merkez köy, ilçe ve havza ölçeğinde kurulabilmelidir.

- Kooperatif birlikleri, proje üretim fonksiyonunun da üstlenecek nitelikte bölgelerde kurulmalıdır.
- Merkez birlikleri ülkesel ölçekte oluşturulmalıdır.
- TKK'leri, kurulacak Kooperatifler Bankası birimlerine dönüştürülmelidir.
- TSK kesinlikle özerkleştirilecek ve yeni demokratik kooperatifçilik yaklaşımıyla özdeşleştirilmelidir.
- Yeni kooperatif örgütlenme TSK ve PANKOBİRLİK gibi güçlü örgütlerle entegre olacak biçimde yönlendirilmelidir.
- Tarımsal nitelikli KİT'ler ve Devlete ait tarımsal tesisler, ilkece ve aşamalı bir süreçle kooperatiflere devredilmelidir.
- Kooperatifçiliğe seçenек iddiası taşımamak ve ilgili olduğu üretime dönük teknik ve uzmanlık hizmeti verecek "birlik" türü örgütlenmeler de engellenmemelidir.
- Damızlık materyal ıslahı, kayıt tutma, suni tohumlama gibi amaçlarla "Hay- van Yetiştiricileri" ya da "Damızlıkçılar" Birliği adında oluşumlar desteklenmemelidir.
- İşletme koşullarını iyileştirmek, üretim araçlarını verimli kullanmak, yatırım yapmak ve ürün pazarlama amaçlarıyla, aile çevrelerinden başlamak üzere "**Tarımsal Ortaklıkların**" geliştirilmesi öngörülmelidir.
- Bitkisel üretimde ise tohum ıslahı, modern yetiştirme tekniği kullanımı gibi teknolojik temelli fonksiyonları yüklenmiş, birlik türü oluşumlar özendirilmelidir.
- Sulama sisteminin yönetimi üretici kooperatiflerine verilecek, daha sonra uzmanlık işletmelerine devredilebilmelidir.
- İsteyen üreticilerin, dış ekonomik koşullara uyum zorunlulukları nedeniyle şirket ya da vakıf biçiminde bir araya gelmeleri önlenmemelidir.
- Meslek uygulamalarının geliştirilmesi için mesleki örgütlerin gelişimi öngörülerek, sorumlulukları somutlaştırılmalıdır.
- Tarım üreticiliği mesleği, kayıtlı tarım sistemi verilerine göre tanımlanacak, meslek örgütü olarak Ziraat Odaları geniş üretici kitleyi temsil edecek nitelikte yapılandırılmalıdır.
- Sürekli ya da geçici işçilerin çağdaş sendikal haklara kavuşması sağlanmalıdır.
- Tarım sektörü üretici örgütlülüğü, kurulacak Kooperatifler Bankasının finans desteği ile geliştirilmelidir.

4.2. Gelişmeci tarım sürecinde kurumsal ve yasal düzenleme gereği

Tarımı çağdaş bir sektör kırsal kesimi gelişmiş-demokratik toplum niteliğine dönüştürme iddiasını taşıyan politikalar bütünü, gerçekçi yasal-yö-netsel ve kurumsal düzenlemelerle yaşama geçirilmelidir. Değişimci-dönü-şümcü politikaların, var olan yasal ve kurumsal yapılar korunarak uygulan-ması mümkün değildir. Yeni politikalar için, kamunun bunlara eş düşen fonksiyonlar üstlenmesi, bunları uygulayacak yeni yapılanmaların oluşma-sı zorunludur.

Bu zorunluluğun ortaya koyacağı kamu sorumluluğu kesinlikle etkin olarak, ama büyümüş-hantallaşmış bir kamu kesimi niteliğine kesinlikle dönüşmemelidir. Tarıma yönelik devlet örgütlenmesi politikaların uygulan-ması temeline göre etken ve işlevsel kılınmalıdır.

Uzun gelecekte, sektörün kendi dinamikleri ve demokratik örgütlenmesiyle politikaları yaşama geçireceği öngörüldüğünden, bu aşamada önerilen kamu fonksiyonları, bir süre sonra sektörün özerk nitelikli yapılarına devredilmelidir.

- Strateji ve politikalar, üst yapı kurumları güdülemesiyle değil, örgütlü tarımın süreçlerde etkili olacağı **ÇOĞULCU-KATILIMCI** yeni yapılar da oluşturul-malıdır.
- Politikaların gerektirdiği **KURALLAR** yasal düzenlemelerle ortaya koyulma-malıdır.
- Kamu kesimi sektöre yönelik hizmetlerini **KATILIMCI PLANLAMA ve YÖN-LENDİRME** anlayışı ile yerine getirmelidir.
- Politikaların uygulanmasının ekonomik aracını oluşturan **DESTEKLEME** yeni kurum ve anlayışla yönlendirilmelidir.
- **ARGE** geliştirilmesi gereken bir kamu sorumluluğu sayılmalıdır.
- Doğal üretim kaynaklarının korunması ve verimli kılınması ulusal nitelikli bir kamu fonksiyonu olmalıdır.
- Koruma-kontrol-denetim fonksiyonları kamu görevi olarak örgütlenmelidir.

- Bütün bu fonksiyon sorumluluk ve ödevler, sektörle sorumlu bir yeni BAKANLIK yapısıyla yerine getirilmelidir.
- **Politika uygulamasında kamu kesimi adına genel sorumluluk TARIM BAKANLIĞI'nın olmalıdır.**
- **BAKANLIK**, var olan kuralların yanında yeni uygulama kurallarını da yürüt-melidir.
- Politikaların gerektirdiği yönlendirme fonksiyonu, katılımcı özerk yapıların kararları doğrultusunda, BAKANLIK'ça planlanmalıdır.
- "Yeni destekleme yaklaşımı" konusunda BAKANLIK görev üstlenerek, yönlendirme-izleme-değerlendirme ve benzeri etkinlikler yerine getirilmelidir.
- Koruma-kontrol-denetim hizmetleri, BAKANLIK görevleri arasında olmalıdır.
- Üretici örgütleri ve özel kuruluşlara devre uygun olacak aşamaya kadar, tarımsal eğitim-yayım hizmetleri BAKANLIK'ça görülmelidir.
- BAKANLIK üretici örgütlenmesinin demokratik anlayışla gelişmesi için yönlendirici-desteklemeci her türlü görevi yapmalıdır.
- ARGE çalışmaları BAKANLIK'ın, temel ödevleri arasında yer almalıdır.
- Doğal kaynakların korunup verimli kılınması ve bu amaca dönük tarımsal altyapı hizmetleri bir başka temel görev alanını oluşturmaktadır.
- BAKANLIK tarımsal ürün pazar-ışleme ve değerlendirme sürecinin uluslararası koşullarda gelişmesi için yönlendirici, teknik katkı sağlayıcı, destekleyici hizmetleri görmelidir.
- Her türlü girdi üretimi ve dağıtım ve benzeri görevler BAKANLIK sorumlu-luğu olmaktan çıkarılmalıdır.
- BAKANLIK taşra hizmetleri, yönetimin yerelleşmesi ilkesi uyarınca, yerel yönetimlere bırakılmalıdır.
- Bütün bu ödev ve sorumlulukların yerine getirilmesi için, çağdaş kamu yönetimi yaklaşımıyla, **TARIM BAKANLIĞI KURULUŞ VE GÖREV YASASI** çıkarılmalıdır.
- Doğal üretim kaynaklarının korunması ve verimli kılınması amacına yönelik kamu sorumluluklarının yerine getirilmesi için, BAKANLIK bağlı kuruluşu konumu ile **TOPRAKSU GENEL MÜDÜRLÜĞÜ** kurulmalıdır.
- Yapısal dönüşüm ve işletme optimizasyonu için uygulanacak **TOPRAK DÜZENLEMESİ** çalışmalarıyla ödevli **TOPRAK EDİNDİRME OFİSİ**,

TOP-RAKSU ile ilişkili olarak kurulmalıdır. Özerk bir yapılanmayla işleyecek **OFİS**'in görevleri yasa ile belirlenmelidir.

- Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı ve diğer Bakanlıklarla ilişkili tarımsal nitelikli KİT ve KİK'ler, üretici örgütlerine devredilerek özelleştirilmelidir.

Sektöre yönelik kamu fonksiyonları, BAKANLIK kuruluşları dışında, sektörle ilişkili kesim temsilcilerinin katılımıyla oluşmuş özerk yapılanmaların karar süreçleriyle bütünleşerek yürütülmelidir.

- Tarımla ilgili makro nitelikli kararlar, dönemsel olarak çalışacak **TARIM KURULTAY**'larında oluşmalıdır. **KURULTAY** sektörle ilgili kamu-özel tüm kesimlerin katılımıyla toplanmalıdır. Genel ve özel gündemlerle toplanacak **KURULTAY**'ların kararları, kamu kesimi dahil, bağlayıcı olmalıdır.
- Katılımcı yönetim sürecinin ikinci aşamasını, **BAKANLIK** sekreteryası ile yürütülecek **TARIM YÖNLENDİRME KURULU** oluşturmalıdır. **KURUL**, **KURULTAY** kararlarının uygulama aşamalarını yönlendirecek, izleyecek, değerlendirecek ve bu süreçte oluşan görüşleri **BAKANLIK**'a bildirmelidir. **KURUL** sürekli bir organ olarak görev yapacak ve sektörle ilişkili kamu ve özel kesim temsilcilerinden oluşmalıdır.
- Destekleme politikalarının uygulamasını yönlendirmek, kaynak sağlamak, izlemek, değerlendirmek amaçlarıyla ödevli, katılımcı yapılı bir **DESTEKLEME KURUMU**, **BAKANLIK**'la ilişkili olarak kurulmalıdır. **KURUM** özerk bir yapılan-yapılan- mayla işleyerek, **TARIM YÖNLENDİRME KURULU**'nun yapısına eş düşen bir yapıyla çalışmalıdır. **TMO**, süreç içinde **DESTEKLEME KURUMU**'na dönüşmelidir.
- Sektör ilgili kesimleri ve üretici örgütlülüğünün yönetiminde **TARIM BANKASI** kurulmalıdır.
- Kooperatifçiliğin gelişmesine yatırım ve proje bankacılığı anlayışıyla katkı sağlayacak **KOOPERATİFLER BANKASI** da, üretici örgütlülüğü katılım ve yönetimiyle kurulmalıdır. **TKK**, **BANKA**'nın alt birimleri olarak konumlandırılmalıdır.

Öngörülen değişim - dönüşüm - gelişim süreci, politika önermelerinin gerektirdiği yasal düzenlemelerle somutlaştırılmalıdır.

Aşağıda, tanıtıcı isimleri yer alan yasal düzenlemeler bütünlük anlayışı için-de gerçekleştirilmelidir.

- **Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Yasası,**
- **TOPRAKSU Genel Müdürlüğü Yasası,**
- **Doğal Kaynakları Koruma Çerçeve Yasası,**

- Toprak Koruma ve Kullanma Yasası,
- Medeni Kanun'un miras hükümlerinin, toprak bölünmesinin önlenmesi doğrultusunda değişimini öngören Yasa,
- Toprak reformu dahil, optimum işletme yapısının oluşumuna yönelik Toprak Düzenleme Yasası,
- Toprak Edindirme Ofisi Yasası,
- Tarım Ürünleri Sigortası Yasası,
- Tarım İş Yasası,
- Gıda Yasası,
- Tarım Ürünleri Pazarlaması Çerçeve Yasası,
- Destekleme Çerçeve ve Destekleme Kurumu Yasası,
- Tarım Ürün Borsaları Yasası,
- Üretici Kooperatifçiliği Çerçeve Yasası,
- Ziraat Odaları Yasası,
- TSK ve TKK'nin özerk yapıda yeniden düzenlenmesine ilişkin Yasa,
- Kırsal Alan İmar ve İskan Yasası,
- Tarım Bankası Yasası
- Kooperatifler Bankası Yasası
- Tarımla ilgili KİT ve KİK'lerin üretici örgütlerine devredilerek özelleştirilmesine ilişkin Yasa,
- Tarım üretim sürecini ve işletme yapısını belgeli düzenle kayıtlı niteliğe dönüşmesini öngören Yasa,
- Sözleşmeli üretimin yönetimi ve gelişimini yönlendiren Yasa.

5. TARIMDA YENİ DESTEKLEME ANLAYIŞI

Haşim ÖĞÜT¹

Yöneldiği ekonomik ve toplumsal amaçlara yeterince ulaşamamasına ve bu doğrultularda yeni sorunlara kaynaklık etmiş bulunmasına rağmen, Türkiye'de tarımı desteklemenin kuramsal gerekçeleri de ülkemize özgü gerekçeleri de geçerliliğini sürdürmektedir. Ne var ki bu saptama, uygulanan desteklemelerin bütünüyle yerinde olduğu ve sürdürülmesi gerektiği anlamına gelmemektedir. Somut koşullar, desteklemelerin yeni-gerçekçi ve rasyonel anlayışlarla ve ilkelî yaklaşımlarla yönlendirilip, etkinleştirilmesini zorunlu kılmaktadır.

Yeni destekleme yaklaşımı, gelişimi öngören, ekonomik - toplumsal amaçları birlikte kavrayan ilkelere dayandırılmalıdır:

- Evrensel geçerliliği bulunan kuramsal temeller ve ülke koşulları, desteklemenin devam etmesini gerektirmektedir.
- Destekleme siyasal amaçla değil, sektörün gelişimi amacıyla yapılmalıdır.
- Destekleme, dinamik bir anlayışla uygulanmalıdır.
- Destekleme yaklaşımları, genel ekonomik dengeyi gözetmelidir.
- Destekleme yaklaşımları, katılımcı anlayışla oluşturulmalıdır.
- Destek uygulamaları, tarım gelişme politikalarıyla bütünleşmelidir.
- Destekler genellik yerine, seçilmiş alanlar ve hedef kitlelere yönelmelidir.
- Tarım destekleriyle - kırsal alana dönük destekler, ilkece birbirinden ayrılmalıdır.
- Kırsal toplum gereği için tarım dışı "doğrudan destekler" uygulanmalıdır.
- Verimlilik - ekonomiklik destek koşulu sayılmalıdır.
- Desteklemeye ayrılan kaynaklar ekonomik kılınmalıdır.
- Destek uygulamaları belli bir süreç sonunda üretici örgütleri kanalıyla yeri-ne getirilmelidir.

- Kayıtlanmış üretim evreni desteklenmelidir.

---

1) TARGEV Yönetim Kurulu İkinci Başkanı.

- Fiyat destekleri, piyasa fiyat yapısını bozmamalıdır.
- Desteklemenin gereksindiği kaynak, kayıtlı üretim ve pazar sürecinden sağlanmalıdır.
- Destek alımı uygulaması, stratejik ürün bazında ve stratejik gereksinim durumunda yapılmalıdır.
- Destekler GATT ve AB koşullarını gözetmelidir.
- Destekler, tarım dışı kesimlerin yararlarını da gözetmelidir.
- Destekleme uygulamaları arasında tutarlılık sağlanmalıdır.
- Desteklemeler, küçük üreticiler ve gerice yöreler açısından yeni sorunlar yaratmamalıdır.
- Destekleme araçları basit olmalıdır.
- Amaçlanan bir gelişim süreci sonunda, üreticilerin pazarlık gücünü kullanabildikleri ve emeklerinin hakkını örgütleri aracılığıyla aldıkları pazar koşullarında, desteklere duyulan gerek azalarak, fiyatlamalar üretici örgütleriyle-pazar arasında piyasa koşullarına göre yapılmalıdır.

Tüm destekleme uygulamaları, "yapısal dönüşüm" ve "yeni üretim doğrultusu" temel amaçlarını esas almalıdır. Bu amaçlara yönelmede ise "kayıtlı sektör-üretici örgütlenmesi ve teknoloji egemenliği" doğrultularını tularını öngörmelidir.

5.1 Yapısal Dönüşüme Yönelik Desteklemeler:

- Desteklemeler "yaşayabilir optimum ölçekli ekonomik işletme"öngörüsüne göre yönlendirilmelidir.
- Çok büyük topraklı işletmeler, destek kapsamına alınmayarak, optimuma özendirilmelidir.
- Küçük işletmelerin desteklemede öncelik almaları, örgütlenme koşuluna dayandırılmalıdır.
- Çok küçük ve cüce yapılar, bu yapılarını sorunları artıracak biçimde korumak yönünde desteklenmek yerine,örgütlenerek optimize olmaları doğrultusunda desteklenmelidir.
- Tasfiye olan cüce yapıların toprak ve üretim araçları Toprak Edindirme Ofisine alınabilmelidir.

- Toprak toplulaştırması yapanlar, desteklemede ayrı bir öncelik olmalıdır.
- Sulama, toprak ıslahı ve tarla içi geliştirme nitelikli tarımsal altyapı yatırımları desteklenmelidir.
- "Yaşanabilir işletme ölçeği" için topraklandırılan işletmeler, bir başka destek önceliği olmalıdır.
- Tarım ürünü sigortası sistemi başlangıçta Devletçe desteklenmelidir.
- Tarımda sosyal güvenlik sistemi için mali katkı sağlanmalıdır.

5.2. Yeni Üretim Doğrultusu ve Yeni Destekleme Anlayışı:

Desteklemelerin ikinci ana doğrultusunu, üretim ve pazar yapısı oluşturmaktır. Öngörülen üretim deseni, özendirici ve caydırıcı araçların ortaklığıyla gerçekleştirilmelidir. Bu destekler, üreticiden-tüketicie ilgili tüm katmanların yararlarını bütünlükle kavrayan ve üretimle-pazar sürecini bütünleyen anlayışlarla uygulanmalıdır. Üretimi gerekmeyen ya da azaltılması gereken dallar desteklenmemelidir.

- Bu destekler, ilkece öngörülen dinamik üretim doğrultusuna ve bitkisel / hayvansal ürün dengesine yöneltilmelidir.
- Hayvancılık ürün bazında ilk destek alanı olmalıdır.
- Hayvancılık destekleri, ekonomik nitelikli entansif hayvancılık işletmelerine yönelmelidir.
- Verimsiz, köy popülasyon hayvancılığını desteklememelidir.
- Damızlık üretkenler, özellikle desteklenmelidir.
- Küçük hayvancılık işletmeleri, demokratik kooperatifçilik ekseninde destek görmelidir.
- Suni tohumlama alanı özel destek görmelidir.
- Hayvancılığı geliştirecek teknolojik üretim altyapı ve sistemleri desteklenmelidir.
- Üretim hayvancılığı anlamında, öncelikle süt sığırcılığı işletmeleri özendirilmelidir.
- Koyunculuk, ihmal edilmiş et üretim potansiyeli olarak, bu doğrultuda desteklenmelidir.
- Şeker fabrikaları ekonomik etki alanında, besi hayvancılığı özendirilmelidir.
- Kaliteli kaba yem gereksinimi için, yem bitkileri üretimi özendirilmelidir.

- Karma yem bünyesinde yer alan bitkisel ürünler de desteklerle özendirilmelidir.
- Dış ticaret uygulamaları, hayvancılığa zarar vermeyecek biçimde gerçekleştirilecek, hayvan ürünü ithali çok zorunlu koşullar dışında yapılmayarak, ihracat özendirilerek, kolaylaştırılmalıdır.
- Hastalık ve zararlılarla savaş, temel bir kamu sorumluluğu olarak üstlenilmelidir.
- Atıl iş gücünü ekonomik kılacak doğrultuda, arıcılık ve ipekböcekçiliği alanı desteklenmelidir.
- Deniz ve iç sularda kültür balıkçılığı özendirilmelidir.
- Stratejik ürünler, bu niteliklerini korudukları sürece ve besin güvenliği gerekliliği ölçüsünde desteklenmelidir. Bu koşul ile buğday, yağlı tohumlar, yem bitkileri, şekerpancarı ve pamuk desteklemeci uygulamalar görmelidir.
- Üretim fazlası ve stok maliyeti yaratmış bitkisel ürünlerdeki mevcut destekleme anlayışı kaldırılacak, desteklemeci yaklaşım değişecek, öngörülen üretim ölçekleri için gerekirse caydırıcı araçlar kullanılmalıdır.
- Bu ürünlere alternatif olacak üretimler desteklenmelidir.
- Ekolojik avantajımız nedeniyle, karşılaştırmalı üstünlüğümüz bulunan üretimler, bitkisel üretimde desteklenecek ikinci ana gurubu oluşturmalıdır.
- AB ile yarışma şansımız olan ürünler kalıcı ve yapısal özendirmelerle desteklenmelidir.
- Dış pazarlar için sebzeçiliğimiz, uygun ekolojiler için destek görmelidir.
- Örtüaltı tarımı her türlü özendirmeye desteklenen bir alan olmalıdır.
- İhracat olanağıyla bağlantılı biçimde, organik tarım desteklenmelidir.
- Süs bitkileri üretimi, uygun ekolojiler için desteklenmelidir.
- Sözleşmeli üretim sistemi özel destek gören bir alan olmalıdır.

5.3. Pazar Sürecinde Destekleme:

Üretimin değer bulması, katma değer in yükselmesi, tarım sanayii ve ihracatın uygun koşullarda hammadde sağlaması ve tüketici yararları için, ilkece pazar süreci de desteklenmelidir.

- Üretici - tüketici zincirini ekonomik kılan entegre oluşumlar desteklenmelidir.
- Pazar sürecindeki üretici örgütlenmeleri özendirilmelidir.
- Pazarlama altyapıları desteklenecek, bunlar için örgütlerin etkinliği özendirilmelidir.
- Kamunun, saklama - depolama olanakları üretici için kullanılmalıdır.
- Ulusal üretimin, dış ülkelerin haksız rekabetinden korunması için gerekli korumalar özendirilmeler, subvansiyonlar vb. uygulanmalıdır.
- Pazar Bilgi Ağı Sistemine Devletçe katkı sağlanmalıdır.
- Üretici örgütlerinin pazar sürecine dönük eğitim-yayım etkinliklerine Devletçe yardımcı olunmalıdır.
- Ürünlerin, optimum ölçekteki işleme ve değerlendirme tesislerine ve borsalara yönelmeleri için "pirim" ve benzeri yöntemler kullanılmalıdır.
- Gıda üretim ve pazar süreci, kamu hizmeti anlayışıyla denetlenmelidir.
- Borsaların teknik altyapıları desteklenmelidir.
- Tarıma dayalı sanayilerin kırsal alanda konumlanmaları özendirilmelidir.

5.4.Desteklemenin Hedef Kitlesi: KAYITLI VE ÖRGÜTLÜ TARIM

- Desteklemelerin öne çıkan sorunlarından birini oluşturan "kaynakların kötü kullanımı" olumsuzluğunun giderilmesi için, desteklemenin net-açık hedef alanı ve kitlesi belirlenmelidir. Her üretim dalı ve her tarım üreticisinin desteklenmesi koşul olmamalıdır. Tarımsal üretimi verimli kılan yapılar ve pazar değeri yüksek, katma değeri yüksek üretim alanları öncelik olmalıdır.
- Ayrılan kaynakları verimli kılmak için, üretim ve pazar sürecinde tüm destek uygulamaları, "Tarım Üreticisi" kimliği ile nitelendirilmiş, kayıtlı üretici kitle ve belge düzeniyle kayıtlanmış pazar sürecine yöneltilmelidir.
- Demokratik üretici kooperatifliğinin etkin ve gerçekçi yaklaşımlarla sektöre egemen kılınması için, özendirici-kolaylaştırıcı-eğitici-yönlendirici destekler yapılmalıdır.
- Tüm destekleme araçlarında, demokratik örgütlenme öncelik sayılmalıdır.
- Örgütler yalnızca üretimde değil, pazar sürecinde de desteklenmelidir.
- Örgütlenmenin finansmanı desteklenmelidir.

- Örgütlenme çabaları, eğitim-araştırma ve yayım boyutlarında Devletçe destek görmelidir.
- Süreç içinde bizzat üretici örgütleri aracılığıyla yerine getirilecek destek uygulamaları için Devletçe yardımcı olunmalıdır.
- Örgütlerin yatırım girişimleri destek görmelidir.
- Örgütlerin ihracat girişimleri destek görmelidir.
- Örgütlerin pazar etkinlikleri desteklenmelidir.
- Örgüt hizmetlerinde gerek duyulacak uzmanlık ve teknik hizmetler için Devletçe yardımcı olunmalıdır.
- Optimum işletme oluşumu amaçlı toprak düzenleme etkinliklerinde, birinci önceliği örgütlenen üreticiler almalıdır.
- Toplulaştırmayla ilişkili devlet sorumlulukları, öncelikle örgütlenen üreticilere yöneltilmelidir.
- Örgütlerin proje üretimi çabalarına yardımcı olunmalıdır.
- KİT ve tarımsal işletme nitelikli devlet kuruluşları üretici örgütlerine devredilecek, uyum sürecinde örgütlere Devletçe yardımcı olunmalıdır.
- Teknik nitelikli hizmet veren birlik türü örgütler bu amaçlar doğrultusunda destekleneceklerdir.

5.5 Desteklemede Kaçınılmaz Öncelik: TEKNOLOJİ KULLANIMI:

- Tarımsal gelişmenin örgütlenme kadar önemli bir önkoşulu niteliği taşıyan "çağdaş tarım teknolojisi" ilkece her anlamda desteklenmelidir.
- Bu çerçevede, "tarımsal yayım ve eğitim çabaları", geleneksel eğilimi aşan bir ulusal seferberlik anlayışıyla yeniden örgütlendirilerek etkin kılınmalıdır.
- Çağdaş teknoloji kullanan üretim alanlarına yardımcı olunmalıdır.
- Teknolojik girdi kullanan yapılar özendirilmelidir.
- Teknik eleman çalıştıran yapılar desteklenmelidir.
- Girdi üreten ve dağıtan kuruluşların eğitim -yayım hizmetleri desteklenmelidir.
- Örgütlerin bu tür çabaları da destek görmelidir.
- Teknoloji üretimi amaçlı özel araştırma çalışmaları desteklenmelidir.

- Devletin araştırma fonksiyonu geliştirilmelidir.
- Tarımsal eğitim almışların üretim sürecine girmeleri özendirilmelidir.
- Tarımsal danışmanlık organizasyonları desteklenmelidir.
- Yeni teknoloji getiren yabancı ortaklı girişimler özendirilmelidir.

5.6. Desteklemede Yöntem ve Araçlar:

Yeni destekleme yaklaşımı'nın araç ve yöntemleri de amaçlarla uyumlu ve tutarlı olarak, etkin kılınmalıdır. Desteklemeler ilkeli yeni, somut, seçici anlayışlara dayandırılmalıdır. Yöntem ve araçların nitelikleri açısından da kullanım biçimleri bakımından da, koşullara uyarlanabilen dinamik bir süreç geçerli olmalıdır.

- Araç ve yöntem seçimi ve kullanımında, dış ekonomik gelişmeler, pazar ekonomisi koşulları, bu koşullardaki "üretim etkinliği ile toplumsal dengeyi" birlikte kavrayacak bir anlayış geçerli olmalıdır.
- Destekleme araçları da, yöneldiği hedefler de, dinamik yaklaşım gereği değişebilmelidir.
- Başlangıçta kamu sorumluluğu niteliği taşıyacak destek ve araçlar, tarımın gelişmişliği ölçüsünde giderek nitelik değiştirmelidir.
- Böylesi bir süreçle pazar ekonomisi koşullarıyla uyum göstermiş gelişmiş tarım yapısında, fiyat desteklerinden uzaklaşılacak, girdi subvansiyonları azalmalıdır.
- Bu konudaki ilke kararları katılımcı **TARIM YÖNLENDİRME KURULU**'nda alınmalıdır.

Üretim Sürecinde Gelişmesi Gereken Yöntem: "Prim Sistemi"

- Uygulanmak durumunda kalınan ürün fiyatı desteklerinde, ilkece fiyat yapısı bozulmamalıdır.
- Sürdürülen taban fiyat yöntemi yerine, fiyat yapısını bozmayan ve bir anlamda üreticiye doğrudan yardım niteliği taşıyan pirim sistemi yaygınlaştırılmalıdır.
- Sistem, hedef fiyat-dünya ya da piyasa fiyatı arası farkın, pirim olarak üreticiye verilmesi temeline oturmalıdır.
- Hedef fiyat, üretim maliyeti ve kar payı toplamından oluşmalıdır.
- Sistem uygulama koşulları, katılımcı anlayışla oluşmuş kurumsal yapıda belirlenmelidir. (TARIM YÖNLENDİRME KURULU)

- Sistem uygulamasıyla, fiyat yapısı bozulmayacak, üreticiler yeterli gelir sağ- layacak, sanayici ve ihracatçılar dünya fiyatlarından, girdilerini, tüketiciler ise uygun fiyatlardan gereksinimlerini karşılayacaklardır.
- Sistem, bir yandan üreticilerin kayıtlı ekonomiye entegre olmalarını özen- direcek, öte yandan tarımla ilişkili tüccar ve sanayici kesiminin kayıtlılığını sağlamalıdır.
- Böylece, sistemin gerek duyduğu mali kaynak, kendi bünyesinden sağlan-malıdır.
- Sistem, borsa düzeninin gelişmesini de hızlandırmalıdır.
- İlkece tarımsal üretimin tümüne yönelecek olan sistem, öncelikle borsada işlem gören depolanmaya uygun, ihracata yöneltilebilen ve fiyat farklılaş- ması bulunan ürünlerle uygulanmalıdır.

Ürün fiyatlamasında seçici yaklaşım

- Çok ürüne uygulanan fiyat destekleri genellik niteliğinden çıkarılacak, yal- nızca stratejik amaçlarla kullanılmalıdır.
- Bu durumdaki fiyat uygulamaları, stratejik ölçeklerle sınırlı kalmalıdır.
- Toplum adına devlet ürün alım görevi, katılımcı anlayışlı kurumsal yapıda belirlenmelidir (TARIM YÖNLENDİRME KURULU).
- Bu uygulamalarda bölgelere göre farklılık yaratılmalıdır.
- Gerekğinde üretim dönemlerine göre farklılaşma olmalıdır.
- Fiyat belirlemede ürünler arası pariteler gözetilmelidir.
- Fiyatlar ürün kalitesine göre seçici olmalıdır.
- Gerekğinde garanti fiyatı, fiyatın önceden açıklanması gibi, yönlendirici yöntemler de kullanılmalıdır.
- Bu tür fiyatlama kapsamına girmeyen tüm ürünler için, üretici örgütlülüğü- nün etkin olacağı düşünülen piyasa ve borsa kuralları geçerli olmalıdır.

Girdi Desteklerinde Seçicilik:

- Her ürünün girdisi desteklenmemelidir.
- Üretimnin gelişmesi öngörülen ürünler için girdi desteği düşünülmelidir.
- Her tarım işletmesine girdi desteği verilmeyerek, örgütlenen ve optimuma ulaşan yapılar desteklenmelidir.

- Her bölgede aynı destek oranları kullanılmamalıdır.
- Her girdi için genel nitelikli destek uygulanmayarak, subvansiyonlarda girdiler arası denge kurulmalıdır.
- Bu çerçevede gübre desteği aşamalı olarak azaltılmalıdır.
- Tohumluk, damızlık, ilaç ve sulama destekleri artırılmalıdır.
- Girdi desteğindeki tüm seçici yaklaşımlar, tarımsal kredi uygulamalarında da geçerli olmalıdır.
- Krediler, "yapısal dönüşüm ve yeni üretim deseni" doğrultularına etkili olarak yöneltilmelidir.
- Kredi kullanımı sistemi, yapısal gelişimi sağlayacak orta ve uzun vadeli ve proje anlayışına oturtulmuş yeni anlayışlarla geliştirilmelidir.
- Denetimi zor ve tarım dışı amaçlara yönelen kısa vadeli krediler zorunluluklar dışında artırılmamalıdır.
- Kısa vadeli kredilerin TTK uygulaması paralelinde aynı yöntemlerle yöneltilmesi öngörülmelidir.
- Yapısal dönüşüme yönelik projeli kredi faizleri, genelin altında olmalıdır.
- Kontrollü kredi uygulaması geliştirilerek geçerli kılınmalıdır.
- Projeli kredilerde, projenin güvence sayılması sağlanmalıdır.
- Tarımsal öğrenim görmüş kimselere özel koşullarda kredi sağlanmalıdır.
- Ürün ikraz birimleri gerçekçi olmalıdır.
- Hayvancılığın gelişimini sağlayacak plasman ayrılmalıdır.
- Kredi plasmanı için kamu kaynakları yanında belgeli düzene geçmiş üretim ve pazar sürecinden kaynak sağlanmalıdır.
- Kredi uygulamaları yeni bir banka yapısıyla yapılmalıdır.
- Banka, tarımla sorumlu Bakanlıkla ilişkilendirilmelidir.

6. DESTEKLEMEDE BİR SEÇENEK: BORSA

Emel İLHAN¹

6.1. Amaç ve Görev

“Tarım ürünlerinin piyasa ekonomisi koşullarında pazarlanmasını sağlamak, üretim sürecini yönlendirmek, üretici ve sanayici riskini paylaşmak, ürün arzını sürekli kılmak, ürün piyasalarını düzenlemek, fiyat istikrarını sağlamak, destek-lemenin bir organı olarak tarımsal ve tarım dışı sermayeyi araç olarak kullanmak ve borsaya ulaşan ürünleri dünya piyasalarıyla entegre etmek” işlevleri, oluşturulacak BORSA sisteminin amaçları olacaktır.

6.2. Örgüt ve Yapılanma

BORSA'ların yönetim yapısı, konuyla ilgili olarak yasal yetkisi bulunan Sanayi ve Ticaret Bakanlığının düzenlemesiyle oluşacaktır.

Kendi adlarına ve müşterileri namına takas merkezi ile ortak sorumluluk üstlenen Takas üyeleri ve bu üyelik kategorisinin altında bankalar, aracı kurumlar, ajanslar ve tacirlerden oluşan diğer üyeler, BORSA'da görev alacaklardır.

Vadeli işlemler piyasasının düzenlenmesi sorumluluğu BORSA MECLİSİ ve BORSA YÖNETİM KURULU tarafından yerine getirilir.

Vadeli işlemler piyasasında çalışmak üzere yetki belgesi alan üyeler, “VADELİ İŞLEM MESLEK KOMİTESİ”ni oluştururlar.

Üretici örgütleri, BORSA yönetiminde etkili olacaklardır.

Örgüt yapılanması ve işlevlerini düzenlemek amacıyla özel bir TARIM ÜRÜN BORSALARI YASASI çıkarılacaktır.

6.3. Çalışma Yöntemi-İşleyiş

Ülke düzeyinde, birden çok ürün bazında, birden çok mala dayalı (forward) vadeli işlem yapabilen BORSA'lar oluşturulacaktır.

Bunların gelişmişleri, Sermaye Piyasası Kurulunca, mal teslimini öngörmeyen, ürün alım-satımının olmadığı, üreticinin ve sanayicinin ürün fiyat garantisi sağladığı ve bu çerçevede sözleşmeler yapabilecek “VADELİ İŞLEM BORSASI” (futures) haline dönüştürülecektir.

Vadeli işleme konu ürün standardının tanımı, ürünün görülmesine gerek olmayacak şekilde yapılacaktır.

---

1) TARGEV Yönetim Kurulu Üyesi - Sayman.

Mala dayalı (forward) sözleşmelerin içerdiği miktarlar, uluslararası sözleşmelerde yer alan miktarları gözetecektir.

Mala dayalı sözleşmelerin, değerli kağıt niteliğinde ciro edilerek dolaşıma sokulabilmesi için, gerekli güvenceler belirlenecektir.

Sözleşmede öngörülen ürün, BORSA depolarında saklanacaktır.

Mala dayalı vadeli işlemlerin uygulamaya koyulmasıyla, ürün potansiyelinin kayıtlı ekonomiye eklenmesi sağlanacaktır.

Üretici, ürününü gelecekteki fiyat düzeylerine, forward veya futures sözleşmelerin koşullarına göre yetiştirecektir.

Vadeli işlem piyasalarının işleyişi ve etkinliği üretici örgütlenmesini zorunlu kılacağından, mevcut örgütler içerisinde örgütlenememiş üreticiler de hızla örgüt- gütlenecektir.

Mala dayalı vadeli işlemler, ürünün yetiştirme döneminde yalnızca depolama maliyetine katlanılarak arzını sözleşme vadesine kadar esnettiğinden, devletin destekleme yükü azalacaktır.

Küçük ve orta ölçekli işletmeler, sisteme örgütleri aracılığıyla entegre olacaktır. Böylece, sisteme erişmeleri, BORSA'da işlem göreceğ ölçekte ürün arz etmeleri, üretim kararlarını oluşturmada geleceği kestirebilmeleri, BORSA'da yarışacak kalitede ürün yetiştirmeleri, ilk ve ön işleme yaparak ürün pazarlama yeteneğini geliştirmeleri, pazarlama alt yapılarını kurmaları ve üretimlerinin hakkını alabilmeleri sağlanacaktır.

BORSA'lar, tarımla ilgili bankaların, Destekleme Kurumu'nun, Üst Kurulun ve Tarım Kurultayının yönetimlerinde, etkiyle temsil edilecekler, üreticiye, örgütlerine, bankalara, Destekleme Kurumuna, Üst Kurula, Kurultaya, meslek kuruluşlarına ve üniversitelere hizmet sunacaklardır.

7. DIŞ KOŞULLAR VE TARIM

Cemil ERTUĐRUL¹

Dünya ekonomisiyle entegrasyon sürecinde bir Türkiye'nin, tarımı etkileyen diő gelişmelere kayıtsız kalması mümkün değildir.

Yeni Dünya Düzeni diye isimlendirilen sürecin temel belirleyicileri olan IMF, Dünya Bankası ve Dünya Ticaret Örgütü oluşumlarının yanında, tarımı daha de-rinden etkileyen GATT (DünyaTicaret Örgütü:DTÖ) ve AB OrtakTarım Politikaları gibi (OTP) yönlendirici ve kısıtlayıcı uluslararası mekanizmalar da gündemimize girmiş bulunmaktadır.

Türkiye tarımı, böylesi bir Dünyada tasfiye olmadan yaşamak, gelişmek ve yarışmak durumundadır. Bu evrensel sürecin hem olanaklarından yararlanmak, hem de iç koşullarını da gözeterek kısıtlarından en az ölçüde etkilenmek durumundadır. Dışa açılmak, pazar ekonomisinin evrensel öl-çekli öngörülerini gözetmek durumundadır.

Bu kapsamda öncelikle dünya ticaretinin serbestleşmesini amaçlayan GATT (DTÖ) Gümrük Birliği ve OTP kurallarına uyum göstermek zorundadır.

7.1. GATT (DTÖ) ve Yeni Dünya Düzeni:

Dünya ticaretinin serbestleşmesini öngören GATT süreci, genel ekonomik belirleyicilerin yanında, "tarım ürünü fiyatlarının ticaret saptırıcı etkileri, yüksek maliyetli stokların oluşması ve bunlardan ötürü tüketicilerin haksızlığa uğraması" gibi, tarım kaynaklı sorunlardan da etkilenerek ortaya çıkmıştır. O nedenle, bu aşamaya kadar tarım ürünü ticaretinin GATT disiplininin uzak kalmış olmasını yanlış algılamamak, orta ve uzun gelecekte tarımın da GATT kurallarını gözet-mek zorunda olacağını görmek gerekmektedir.

Kuşkusuz, GATT (DTÖ) kuralları Türkiye tarımı açısından bütünüyle olumsuz boyutlar taşımamaktadır.

- Ticaretin serbestleştiği bir ortamda, tarım ürünü ihracatçısı Türkiye avantaj sağlayabilecektir.
- Ülkemiz tarım destekleri GATT ölçütü olarak, üretim değerinin %10'unun altında kaldığından destekleme politikaları için yakın gelecekte bir sorun gözükmemektedir.

---

1) Doç. Dr., TARDEV Yönetim Kurulu Üyesi - Genel Sekreter.

- Yurt içi desteklerin yükümlülük dışında sayılması da bir olanak olarak değerlendirilebilir.
- Aşırı iç desteklerin kalkması, yeni dış pazar olanakları yaratabilecektir.

Olumluluk biçiminde tanımlanabilecek bu unsurların yanında,süreçte GATT nedeniyle karşımıza çıkacakları da fark etmek gerekmektedir.

- Uruguay Turu ve GATT sonrası, Dünyaya pazar ekonomisi egemen olacaktır.
- Gelişmiş bir çok ülkede, çok büyük tarım ürünü stokları vardır.
- Tarım ürünü ticareti de uluslararası kurallara bağlanacaktır.
- Destek fiyatlarının yerini, borsa fiyatları alacaktır.
- UT sonrası korumacılık azalacaktır.
- OTP'ye uyum durumunda ise koruma azaltıcı öngörüler zorunluluk haline gelecektir.
- Bu nedenle,destek nitelikli birçok uygulama,belli bir süreçle kaldırılacaktır.
- İç destekler aşamalı olarak kalkacaktır.
- İhracat subvansiyonları azalacaktır.
- Azalan ihracat subvansiyonları,tarım ürünleri fiyatlarını artıracaktır ve hay-vansal ürünlerde net ithalatçı olan Türkiye'nin, ithalat faturası kabarcaktır.
- Gümrük tarifeleri indirilecektir.
- İç tüketimin bir kısmı, ithalatla karşılanacaktır.
- Zamanla,yarışma gücü olmayan ve yüksek desteklerle korunan kimi ürün-ler tasfiye olabilecektir.

7.2. Yararları ve Kısıtları ile Ortak Tarım Politikası (OTP):

Türkiye tarımını etkileyici ikinci dış dinamik olarak, karşımıza Avrupa Birliği mekanizmaları olarak Gümrük Birliği ve OTP çıkmaktadır. AB, ekono-mik ve toplumsal hedefleri de olan OTP ile tarım ürünlerinde de serbest dolaşımı gerçekleştirmiştir. AB organlarınca yönlendirilen merkezi-müdahaleci fiyat ve pazar rejimi, her ürün için farklı doğrultular öngörmektedir.

Gümrük Birliği ise Katma Protokolün gerekleri Türkiye tarafından yerine ge-tirilmediğinden, işlenmişler dışındaki tarım ürünlerini řu aşamada kapsamamak-tadır.

OTP'ye uyum, ve Gümrük Birliği süreç içinde tarımımız açısından olumlu nitelenebilecek önemli sonuçları da beraberinde üretecektir.

- Türkiye, öncelikle, kesinlikle ve her koşulda tarım teknolojisini ve verimliliğini AB karşısında ayakta durmak, yarışmak zorunluluğuna göre geliştirmek durumundadır.
- İşlenmiş tarım ürünü ihraç olanakları artabilecektir.
- Karşılaştirmalı üstünlüğümüz olan ürünler ve ekolojik avantaj sağlayan üretim dalları açısından ihracat gelişebilecektir.
- Hayvancılığın gelişmiş AB hayvancılığı karşısında tasfiye olmaması gereği, gelişmeyi güdüleyebilecektir.
- İthal tarım girdilerinin maliyetleri azalacaktır.
- Dış pazar olanakları, sanayi bitkileri ve meyve-sebze üretimini hızlandıracaktır.
- Uyumla, Topluluk politikaları geçerli olacağından tarım ürünleri piyasaları istikrara kavuşacaktır.
- Uyum, desteklerin yoğun olduğu dönemde gerçekleşirse, tarımımıza önemli olanaklar sağlanacaktır.
- Uyumla,ulusal kaynaklardan sağlanan desteklerin yükü azalacak, FEOGA olanakları kullanılabilir.
- Uyumla, kurumsal yapı gelişecek, üretici örgütlülüğü etkinleşecektir.
- Uyumla, tarımımızın Dünyayla entegrasyonu hızlanacaktır.
- Topluluk sermayesinin gelmesiyle yeni yatırım ve istihdam olanakları arta-bilecektir.
- AB koşullarıyla yarışamayacak ve esasen verimli çalışamayan çok küçük ve cüce işletme yapıları tasfiye sürecine girerken, tarımsal yapının optimum işletme doğrultusunda dönüşümü hızlanacaktır.

Uyum süreciyle,bir bölümü üstte tanımlanan olumlu etkilerin yanında, çözümü gereken yeni sorunlar da gündemimize gelecektir.

- "Ortaklık çerçevesinde uyum", AB'nin tarım fonlarını kapsamadığından, Topluluktan mali kaynak, bu aşamada sağlanamayacaktır.

- Bu durum, ekolojik avantajımızla bağlantılı kimi ürünler dışında, AB ile yarışma gücümüzü olumsuz etkileyecektir.
- Gelecekte GATT koşulları nedeniyle Topluluğun tarıma vereceği desteklerin azalmasından ötürü, uyumun gecikmesi Türkiye tarımı için destekleyicilikoruyucu olamayacaktır.
- Var olan koşullarda uyum, mevcut üyelerin çıkarlarını gözeten kararları be-nimsemek anlamına gelecektir.
- GATT'la bağlantılı biçimde desteklerin kalkması, üretici kitlesi üzerinde olumsuzluk yaratacaktır.
- Hayvancılık açısından yarışma koşulları ağırlaştırıcaktır.
- Kimi tahıl ve baklagillerin süreçten olumsuz etkilenmesi beklenmektedir.
- Türkiye - AB tarım yapılarının farklılığı, Türkiye işletmelerinin yarışabilme gücünü olumsuz etkileyecek, bir kısım üreticinin sektörden kopma eğilimini hızlandıracaktır.
- Uyum süreci, tarıma dayalı sanayicileri ve tarım ürünü ticareti yapanları da olumsuz etkileyecektir.
- Mevzuat uyarlanması, çok sayıda bürokratik sorun yaratacaktır.